

nuestros jueces, fuesen conscientes de lo inexcusable que es citar correcta y pertinentemente en latín. Asimismo, acertar con la cita es algo aún más difícil de conseguir; pues resulta claro que la abundancia de citas no eleva por sí sola la agudeza y la persuasión del discurso judicial sino que, a veces, revela un cierto esnobismo, de quien se conduce, por terminar con una improbable etimología, *sine nobilitate*.

López Susín, Ignacio; Soro Domingo, José Luis: **Estatuto jurídico de las lenguas propias de Aragón. La Ley 10/2009, de 22 de diciembre**. Prólogo de Fernando García Vicente, Justicia de Aragón. Saragossa: *El Justicia de Aragón*, 2010. (Colección *El Justicia de Aragón*, 48). 781 pp.

Artur Quintana i Font*

Aquest llibre ha estat presentat pels autors per primera vegada a la seu del Justícia a Saragossa el 29 de març proppassat. Conté, a més del pròleg ja esmentat del Justícia, un comentari de 69 pàgines a *La Ley 10/2009, de 22 de diciembre, de uso, protección y promoción de las lenguas propias de Aragón* (d'ara endavant LL) per part de Ignacio López Susín. Segueix el text de la LL en les tres llengües de l'Aragó: castellà, aragonès i català, amb notes i índexs de José Luis Soro Domingo. També d'aquest autor és la selecció, redacció de notes i quadres dels molts annexos que clouen el volum, i que recullen els precedents de la LL, el marc jurídic on se situa aqueixa Llei, la seva tramitació parlamentària amb tot detall, la legislació lingüística aragonesa anterior a la LL i, finalment, els textos de la mateixa legislació de les altres comunitats autònomes d'Espanya. Passo ara a comentar, per ordre d'aparició dins del text, cadascun d'aquests capítols, si bé deixo per al final el comentari al pròleg del Justícia.

López Susín inicia el seu comentari a la LL presentant una llista de les llengües espanyoles sense legislació específica (p. 17, a la qual cal afegir el gallec de Zamora, el portugués de la regió d'Olivenza, així com l'àrab de Ceuta i l'amazig de Melilla, si més no). Indica que el trilingüisme no és exclusiu de l'Aragó, sinó també d'Astúries i de Catalunya (p. 18). Esmenta molt breument els precedents en la defensa de l'aragonès i del català ja des del segle XIX (pp. 18-23), per passar a comentar la declaració explícita d'assolir la cooficia-

* Artur Quintana i Font, membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

litat d'aqueixes llengües en el VI Congrés del PSOE el 1982 (p. 23). Però en el text de l'Estatut d'Autonomia de l'Aragó (EAA) del 1982 i reformat el 1996 i el 2007 (pp. 26-29) s'observa que mai no es parla de cooficialitat per a l'aragonès ni el català. López Susín destaca que el 1982 a l'EAA es parlava de 'modalidades', mot que, com comenta més endavant seguint la CE (Constitució Espanyola) i el TC (Tribunal Constitucional), és sinònim de «llengua» (p. 46). Tanmateix això no ho devien entendre així els diputats aragonesos perquè a les reformes de l'EAA es parla de «modalidades» i de «lenguas», si bé no es diu quines. En una esmena a l'EAA del 2007 per part de la CHA (p. 27) es demanava la cooficialitat de l'aragonès i del català, llengües que s'anomenaven per llur nom, però no va prosperar per oposició dels altres partits (IU, PAR, PP i PSOE). L'EAA del 2007 determina que es faci una llei de les Corts de l'Aragó per regular les llengües i modalitats d'aquesta comunitat (p. 28) i a partir d'ací s'obre el camí vers l'actual LL.

Abans de comentar la LL l'autor n'exposa els precedents directes, l'Informe del Justícia Emilio Gastón del 1993, on es recomanava la cooficialitat que la CE preceptua per a l'aragonès i el català, anomenats així, i llur ensenyament. Tot això s'havia de regular per una Llei de Corts (pp. 29-31). Amb les recomanacions del Justícia i la primera reforma de l'EAA del 1996, les Corts van encarregar la redacció d'un Dictamen sobre les llengües minoritzades de l'Aragó, que va ser aprovat el 1997 per tots els partits, llevat el PP que s'hi va abstenir. S'hi exposava bàsicament la cooficialitat de l'aragonès i del català, així com l'ensenyament *de i en* aquestes llengües (p. 35), respectant-ne les «modalidades o variantes locales» (p. 35). El mot «modalitat» deixarà de significar «llengua», com pretén la CE, i passarà a voler dir «variant local d'una llengua» en tota la legislació aragonesa posterior. López Susín analitza el vot particular del PP i declara que «[el Dictamen] parte de la oficialidad de las lenguas minorizadas junto con el castellano, mientras que éste [el vot del PP] sólo plantea medidas de tipo cultural» (p. 37). El 1998 es va redactar un Avantprojecte de Llei de Llengües molt més advers a l'aragonès i al català del que havia estat el Dictamen abans citat. Si bé se'n manté la cooficialitat, se n'estableixen tot de clàusules restrictives: els ajuntaments poden declarar —o no, cal afegir— si el seu territori pertany a zona de llengua aragonesa, catalana o castellana i, a més, el nom que volen donar «a la modalidad lingüística vernácula» (p. 41). Aquest avantprojecte va ser aprovat pel Consell de Govern però no es va presentar a les Corts. A continuació López Susín comenta la legislació lingüística de la CE, i exposa les dues interpretacions que s'han fet del § 3,2 «Las demás lenguas españolas serán también oficiales en sus respectivas

Comunidades Autónomas de acuerdo con sus estatutos». Segons uns el «serán» es compulsiu sense cap mena de limitació i, segons uns altres, només és compulsiu si els estatuts ho accepten (pp. 43-44). López Susín entén que segons la jurisprudència del TC, l'Informe del Justícia, la Llei 3/1999 de 10 de març del Patrimoni Cultural Aragonès, on s'indica que «una ley de lenguas de Aragón proporcionará el marco jurídico para regular la cooficialidad del aragonés y del catalán» (p. 45), a més del §7 de l'actual EAA, la cooficialitat que indica la CE al seu §3,2 és compulsiva (p. 45), malgrat que l'actual LL no la contempli. Estudia també el significat a la CE del sintagma «modalitat lingüística» com a «llengua», i no oblida de comentar l'abast que té la cooficialitat, i que inclou, sobretot, la '«obligatoriedad de la enseñanza del idioma oficial» (p. 47). Tot i que Espanya ha signat la Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries, la seva aplicació a l'Aragó ha estat prou escassa, explica López Susín, fins al punt que el Comitè d'Experts va adreçar una extensa crítica a les autoritats espanyoles (p. 54). Tot plegat ha dut a aprovar una contradictòria LL del 22 de desembre del 2010 que López Susín comenta.

En destaca la paradoxa que suposa que la LL en el Preàmbul citi entre els seus precedents la Llei de Patrimoni Cultural Aragonès, la qual, en la seva disposició final, preveu la cooficialitat de l'aragonès i del català i, malgrat això, la LL derogui en el seu text precisament aquesta Llei de Patrimoni i no declari la cooficialitat de l'aragonès i del català (p. 55). A la LL l'aragonès i el català són qualificats com a «lenguas propias originales e históricas», qualificacions que López Susín considera que «se refieren más bien a un reconocimiento simbólico» (p. 56). Exposa també què s'ha d'entendre pels termes «promoción» i «protección» que la LL usa en referència a l'aragonès i al català, i conclou que tot plegat «exige una política lingüística activa» (p. 57) i ho explicita, relacionant-ho, a més, amb el §7 de l'EAA, així: «las actividades de protección y promoción deben tener como objetivo, entre otros, el de recuperar el aragonés y el catalán en sus respectivas zonas [...], tanto en su ámbito externo (recuperar un uso correcto de la lengua) como externo (en las relaciones del hablante con sus interlocutores)» (p. 58). En exposar les diferents zones lingüístiques de l'Aragó la LL n'indica, a més de les de l'aragonès, del castellà i del català, una zona mixta «de utilización del aragonés y del catalán» (61) si bé López Susín no comenta que aqueixa zona definida així no existeix, vull dir que no hi ha cap zona de l'Aragó on es facin servir en una mateixa localitat tant l'aragonès com el català. El que pretén caracteritzar la LL, encara que la manera com ho fa sigui errònia, és que existeix una zona mixta o de transició entre l'aragonès i el català, a la Ribagorça i a l'Alta Llitera, on els parlars són de difícil atribu-

ció a una o altra d'aqueixes llengües. L'autor observa que un punt tant decisiu per a la protecció i promoció de l'aragonès i del català com és l'ensenyament es fonamenta en el «aprendizaje voluntario» (p. 69), i veu que no queda clar si l'ensenyament serà *de* i *en* aragonès i català. Consta només que la LL no prohibeix explícitament «en» (p. 69). En relació amb la toponímia la LL diu que només n'hi haurà una —la tradicional— (§ 33,1), si bé afegeix la clàusula que no es podrà anar en contra del que es diu en la legislació de l'administració local. Vist això, l'autor conclou que el millor que es pot fer, si més no de moment, es una denominació bilingüe (p. 75). Tot i que la LL deroga l'esmentada Llei del Patrimoni López Susín escriu «Sin embargo continúan en vigor otras referencias a la cooficialidad» (p. 81) i en cita un exemple (p. 81).

A les pàgines 91 a 191 José Luis Soro publica i anota el text de la LL en l'original castellà i les versions en aragonès i català. Per raons òbvies em limito a dir els trets més destacables de la LL a favor i en contra de l'aragonès i del català: entre els positius hi ha el fet d'anomenar l'aragonès i el català pel seu nom, vull dir aragonès i català (§1, 2, 2), i no per les denominacions de lingüística-ficció que corren per l'Aragó, tanmateix pel §1,3 cada ajuntament, tenint en compte certs requisits, podrà anomenar la llengua del seu municipi com li sembli. Al §1 del Preàmbul es declara que l'aragonès, el castellà i el català es parlen «las tres con sus modalidades lingüísticas propias». L'afirmació que el castellà té modalitats podria ser molt útil, sobretot per a aqueixa llengua, però no només. Malauradament la LL no dóna quasi cap més desenvolupament a les modalitats del castellà. Té interès la creació de zones o localitats dites de «transició-recepció» (§7,2) on, malgrat ser situades en zona de llengua castellana, l'aragonès i el català hi tindran alguns drets pel fet de ser territoris de recepció de ciutadans d'aqueixes darreres llengües. Entre els trets negatius són importants la no declaració de cooficialitat de l'aragonès i del català, i el caràcter optatiu de llur ensenyament, que se situa en un grau inferior al de les llengües estrangeres, com comenta López Susín (p. 70).

Dels nombrosos annexos seleccionats, ordenats i anotats per part de Soro Domínguez, ja abans esmentats, em limitaré, per raons evidents d'espai, a comentar breument el —penosíssim— debat a les Corts de l'Aragó de la tramitació parlamentària de la LL. Es tracta, bàsicament, de les propostes d'esmena al text de la LL i de la justificació del vot emès per cada grup parlamentari. La LL fou aprovada pels vots del PSOE, partit que l'havia presentada, i els de la CHA, malgrat que aquest darrer partit la considerés insuficient per la no cooficialitat i l'ensenyament optatiu. Per les mateixes raons IU hi va votar en

contra. També van votar-hi en contra el PP i el PAR, sobretot per l'ús de la paraula «català» —«la palabra maldita» com comentava irònicament el diputat Álvarez Andujar del PSOE (p. 587)— per anomenar el català a l'Aragó, com va deixar clar el diputat del PSOE Franco Sangil: «el problema de este debate no se centra en el aragonés, se centra en el catalán, y no por razones lingüísticas, sino por otro tipo de razones» (p.335). Els diputats del PP i del PAR van fer tot el possible perquè el català no fos anomenat així a la LL, sinó «aragonés oriental» (pp. 371, 378), «aragonés» (pp. 578, 584), «modalidades lingüísticas» (p. 367), «modalidades lingüísticas locales habladas en el Aragón oriental» (p. 372), «hablas vernáculos» i «hablas locales» (pp. 340, 342) i ressucitaren el «lemosín» (p. 620) que feien venir de «la mezcla de latín vulgar y borgoñés» (p. 620). Alguns casos afecten igualment l'aragonès (pp. 340, 342, 367), que també es titllat de «modalidades lingüísticas locales habladas en el alto Aragón» (p. 372), el llamado «aragonés» (365), «el tal aragonés o fabla aragonesa» (340), i de «hablas locales altoaragonesas que, históricamente, nunca llegaron a constituirse en lengua única» (p. 340). Aquests diputats aprofiten qualsevol altre argument, molts d'ells de lingüística-ficció (pp. 340, 365, 570), d'abús d'autoritat (pp. 355, 356, 364, 567) o d'abrandat anticatalanisme (p. 568, 619), per discriminar tant com poden la llengua catalana parlada a l'Aragó, i de tant en tant també l'aragonesa (pp. 340, 365, 567). L'objectiu final d'aquests diputats, evidentment inconfessat, és la desaparició a curt termini de l'aragonès i del català a l'Aragó.

Possiblement davant de semblants actituds el Justícia diu en el pròleg a aquest llibre que les lleis s'han fet per a complir-les, una obvietat que només té sentit quan hom recorda que en la mateixa sessió parlamentària on s'aprova la LL, el 22 de desembre del 2010, el PP anunciava que la derogaria en obtenir el poder. I el Justícia insisteix en els aspectes més negatius de la LL —no oficialitat, ensenyament optatiu, possibilitat d'anomenar les llengües com vulguin els ajuntaments—, com suggerint al PP i al PAR que no val la pena perdre la dignitat oposant-se a una llei de tan poca operativitat. Hi ha altres interpretacions d'aquest pròleg, és clar. El Justícia en el seu parlament el 29 de març d'enguany, en fer la presentació d'aquest llibre, va declarar sorprenentment —en tot cas per al qui signa aquesta ressenya— que no hi ha hagut conflicte en això de la Llei. En el pròleg al llibre, més prudent, diu que «no son muchos los conflictos que se han producido» (pp. 1314).

En resum: es tracta d'una publicació molt convenient i que serà de gran servei per a tots els que, *volens volens*, ens hem d'ocupar de les llengües minoritzades

de l'Aragó. I és un goig que la publicació hagi eixit dins la col·lecció *El Justicia de Aragón*. Tota una garantia, i cal felicitar-se'n.

Verónica Solà Sánchez, **Llibre d'estil de la Diputació de Girona**, Girona, Eumo Editorial / Diputació de Girona, 2010. ISBN 978-84-9766-395-3

Marta Xirinachs Codina*

Abans de començar a descriure el *Llibre d'estil de la Diputació de Girona* vull compartir amb vosaltres la petita temptació que he tingut a l'hora de preguntar-me si avui encara és gaire habitual editar llibres, guies o manuals d'estil. He fet un ràpid exercici de recerca a la base de dades de l'ISBN i he tingut l'agradable sorpresa de veure que al 2010, a més de la Diputació de Girona, altres institucions, i també editorials privades, van fet el mateix. Així, per posar exemples de llengua catalana, Barcelona Televisió i l'Agència Catalana de Notícies també van editar les seves orientacions lingüístiques l'any passat. En castellà també he pogut constatar que hi ha força novetats en aquesta mateixa línia, i al 2011 ja n'han aparegut dues més: una en català i l'altra en gallec.

La llengua a la Diputació, un element d'imatge institucional

Un llibre d'estil té com a funció primera fixar el model de llengua d'una organització i orientar les persones que hi treballen perquè el puguin adoptar amb facilitat. Per tant, per a una entitat un llibre d'estil és un element clau i bàsic de la seva imatge i del seu model de comunicació. Però també podem reconèixer que editar un llibre d'estil és donar valor a la llengua i fer-ho de manera tangible i visible.

El *Llibre d'estil de la Diputació de Girona* comença amb l'apartat 'La llengua a la Diputació, un element d'imatge institucional' dedicat al que en podríem dir una declaració de principis: *En la relació que s'estableix entre qualsevol persona i qualsevol organisme de l'Administració —com és ara la Diputació de Girona—, la llengua escrita hi té un paper fonamental (...). Els textos que difonem des de l'Administració transmeten, al costat del contingut estricte de què tracti cada document, tot un*

* Marta Xirinachs Codina, cap de l'Àrea de Programes de Linguamón - Casa de les Llengües. Experta en llenguatge administratiu i jurídic català.